

Спогади

Спогади про знайомість Куліша з домом Білозерських	235
П. О. Куліш 1846 року в Петербурзі. Заручини	246
Весілля	266
Прощальний «дівич-вечір»	270
Ми виїхали за границю	277
Приїзд до Києва на перепутті до Варшави	281
Автобіографія. Після смерті матері	302
Сорок років тому	325
Спомини про Марка Вовчка	343
Довічний жаль	351
 Ганна Барвінок. (Посмертна згадка) Л. Старицька-Черняхівська	 353

Ідеальна дружина Куліша

Авторка оповідань і споминів, уміщених в цій книжці, напевно чи не найбільше пасує до назви серії «Рядки з тіні». Навіть її обличчя неначе загубилося в історії, а в мережі заледве можна знайти її світлину, і часто натомість бачимо Марка Вовчка. Ані її справжнє ім'я — *Олександра Білозерська*, ані псевдоніми, які придумав її чоловік, — *Ганна Барвінок*, або рідше *А. Нечуй-Вітер*, ані акронім *А. К.* яким часто підписувалась у спогадах, — нічого не впізнають сучасні читачі. Зате досить лише згадати прізвище її чоловіка — і в очах зблисне іскра упізнання: «Чорна рада», «кулішівка», переклад Біблії, Пантелеймон Куліш.

Навіть сучасники називали Олександрю не інак, як Кулішевою. Навколо нього у той час крутився весь український бомонд, навколо нього крутилося все її життя. Навіть у спогадах Куліш — головний герой, світло її душі, рідна «годинонька» навіть після смерті. Ганна Барвінок почала писати завдяки своїй дружині, як вона називала Куліша, і свідомо відступила в тінь по його відході.

А втім, Олександра Білозерська не з'явилася нізвідки. Уродженка Чернігівщини, вона росла у «благословеному сімействі», багатодітній родині, де після смерті батька мати залишилася з купою дітей сама (цікаво, що в різних спогадах Ганна називає різний вік, коли мати Мотрона овдовіла), главою сімейства став старший брат Віктор. Його Барвінок згадує зі щирою відданістю і в опублікованих спогадах, і в тих, що понад 120 років лежали рукописом в архіві. Звідси ж виявляємо цікавий момент, яких немало буде в постаті цієї авторки: до брата Миколи, відомого фольклориста й етнографа, Олександра не надто прихильна. А неприязнь до Марка Вовчка — значно відоміший факт. Але про все по черзі.

У спогадах про знайомство з Кулішем Олександра змальовує початок їхнього кохання з благоговінням і захватом. До шлюбу було стільки перепон, що, здавалося, опісля має бути «довго і щасливо», але натомість майже відразу по весіллю Куліша арештовують за участь у Кирило-Мефодіївському братстві, а Олександра, яка вперше виїхала за межі свого райського куточка, хутора Мотронівка, залишається сам-на-сам із жорстокою реальністю.

У спогадах про це ні слова, але з історії знаємо, що Кулішева через стресові події перенесла викидень і більше ніколи не могла мати дітей. Цікаво, якби не це, чи чинив би Куліш зі своєю дружиною так, як він чинив потім? Бо ж свої численні зради він виправдовував саме

безпліддям дружини, а крім того, у засланні пещениці Сашунці довелося стати кухаркою, економкою й доглядальницею. Подружжя жило в скруті, і ці роки назавжди закріпили бережливість дружини при самовпевненому чоловікові. Докори і закиди Куліша лише погіршили її психічний стан, і Ганна Барвінок стала уособленням комплексу провини і самоприниження.

Після заслання вони повернулися в Україну, і все стало ще гірше. Почалися численні зради, про які Панько Куліш мрійливо і мальовничо писав дружині в листах. Маня де Бальмен, Леся Милорадович, славнозвісна Марко Вовчок, із якою Куліш утік би до Парижа, якби та не вкрала його гроші й не поїхала б натомість із Тургеневим... Імен, на жаль, було значно більше, але Олександра вперто відмовлялася звинувачувати чоловіка (у «Споминах про Марка Вовчка» це яскраво видно). І поки Куліш сповна жив і творив, його дружина управляла господарством за двох, замість писати, як колись палко бажав її чоловік. Адже видавати його твори за щось треба було — от де знадобилися статки Білозерських.

Нарешті, нагулявшись, Куліш повернувся на хутір до знову коханої дружини. Тут він повністю присвятив себе літературній роботі: перекладу Біблії, Шекспіра, Шиллера та інших, написанню історичних праць, створенню власних творів.

За переклад Святого Письма, до речі, маємо дякувати саме дружині, котра, після того як 25-річні напрацю-

вання згоріли в пожежі, переконала чоловіка взятися за переклад заново.

Аж у старості Ганна Барвінок дочекалася віддяки за своє кохання. На кошти з власних книжок Пантелеймон Куліш викупив хутір Мотронівку в Білозерських і назвав його на честь дружини — Ганнина Пустинь. Там подружжя осіло тепер назавжди. Невдовзі після золотого весілля Куліш застудився і помер на руках в Олександрі.

Ганна Барвінок, мабуть, залишила б нам значно більший творчий доробок, якби не безпутна вдача чоловіка, та зрештою — на щастя чи на жаль — саме завдяки йому вона й почала писати. Її псевдонім можна знайти в альманахах і періодиці, у першому жіночому альманасі «Перший вінок» Кобринської, приміром, є два оповідання Ганни Барвінок: «Перемогла. (Оповідання з народних уст)» та «Жіноче бідування (Оповідання, вийняте з народних уст)». І вони справді вийняті з народних уст, адже письменниця знайшла спосіб записувати історії селян у дуже оригінальний на той час спосіб. Жінка одягала на руки муфту і поки жінка чи чоловік поринали словами в минуле, Ганна Барвінок робила начерки на аркушику паперу, схованого під тканиною. І байдуже, що надворі літо і селяни вважали паніечку дивакуватою, зате їхні історії виходили щирими і свіжими.

Навіть по смерті Куліша Олександра присвятила себе його пам'яті. Упорядкувала його спадщину, спогади, листування (проте зауважмо, що тут не обійшлося без цен-

зури з боку скривдженої дружини), тексти і переклади. Щоб видати всі його надбання, вона продала родинний хутір Мотронівку — Ганнину Пустинь — Кулішівку, де похований її чоловік, створила музей і архів його імені, сама доживаючи у злиднях. Ганна Барвінок пережила Куліша на 13 років, і за її життя друком вийшла лише одна збірка оповідань «З народних уст» її авторства, яку особистим коштом видав Борис Грінченко.

Сучасники тепер найчастіше бачили Олександрю Кулішеву біля могили чоловіка, а між собою називали її «Ідеальною дружиною Куліша».

Чи була вона ідеальною? У спогадах жінка не раз вивертає правду, критикує і кпинить, лише «свою годиноньку» купує в безмежній любові. Але ми так багато знаємо про Пантелеймона Куліша — і так мало про Ганну Барвінок, що не можемо не стати на її бік. Тінь чоловіка виявилася досить високою, щоби сховати цю скромну постать на ціле століття. А вона таки заслужила на сонячне проміння.

Анастасія Бідонько

Оповідання

---

*Мої квіти рожевії,
Морозом прибиті!
Орли мої молодці,
Яструбом зустріті!*

Ганна Барвінок